

METODE / *Methods*

Cercetător drd. arh. / *Researcher PhD c. Arch.*

Ana-Alice FINICHIU, Bruxelles, Belgia

Prof. dr. arh. / *Prof. PhD Arch.*

Jean-Marc STERNO, Bruxelles, Belgia

afinichi@ulb.ac.be

isterno@ulb.ac.be

REZUMAT

Locurile care pot fi considerate ca cele mai reprezentative pentru timpul nostru nu sunt altceva decât rezultanta acestora. Sunt acele locuri de-construite, dez-arhitecturate, care se sustrag strategiilor și planificărilor urbane, făcând totuși parte din spațiul urbanizat, locuri care au fost abandonate „între”, derivate dintr-o societate abandonată ea însăși „între”.

Aceste locuri „în așteptare”, de tranziție, reprezintă deja, de câțiva ani, subiectul de studiu al Atelierului de Master „Limite extreme” al Facultății de Arhitectură din cadrul Université Libre din Bruxelles, terenul propice de explorare al unei metode prospective.

Atelierul este în primul rând un loc de schimb, de discuție, de dezbateri, de dialoguri între studenți, profesori și invitați din alte domenii ca filozofie, sociologie, artă, matematică. El devine un laborator de cercetare având ca obiectiv crearea unui grup, unui ansamblu de ipoteze individuale care sunt aduse față în față, relaționate, grupate în jurul unei tematici comune care va genera proiectele de atelier.

Atelierul se desfășoară sub forma unor „laboratoare” succesive care permit sensibilizarea studenților privind arhitectura ca „domeniu cultural”, ca viziune asupra lumii, stimularea unei noi maniere de a privi, modificarea manierei de a privi, de a înțelege și analiza un loc, un teritoriu, un sit, de a-l dezamorsa, de a-l parcurge, de a-l descifra, de a-l explora, de a-l conceptualiza, a-l imagina, pentru ca în final să poată fi transformat, perturbat.

Cuvinte cheie: *metodă, demers pedagogic, proiect de atelier, topologie*

ABSTRACT

The places that can be considered to be the most representative for our time are nothing but their result. They are those de-constructed places, non-architectural, places that try to avoid the strategies and urban planning, although being part of the urbanized space, places that have been abandoned “in between”, derived from an abandoned society itself “in between”.

These transition places “on hold”, already represent, since many years, the subject of study for the Master Workshop “Extreme limits” of the Faculty of Architecture of the Free University in Brussels, a fertile ground for exploration of prospective methods.

The workshop is, first of all, a place of exchange, discussion, and debate, of dialogues between students, teachers and guests from other areas as philosophy, sociology, art, mathematics. It becomes a research laboratory aiming to create a group, a set of individual hypotheses which are brought face to face, related, and grouped around a common theme that will generate workshop projects.

The workshop takes the form of “laboratories” that allow to raise students’ awareness regarding architecture as “cultural field” as worldview, stimulating new ways of looking, changing the way of looking at it, to understand and analyze a country, territory, a site, how to defuse it, to travel through it, to explore it, to conceptualize it, to imagine it, and finally to be transformed, perturbed.

Keywords: *method, pedagogical approach, workshop project, topology*

1. Abordarea.

„Upgrade”, între schimbare și continuitate

Upgrade pune, în mod evident, o problemă esențială a timpului de „dinainte” și „de după”.

În general, a face un „upgrade” înseamnă un demers de reactualizare, o trecere de la o stare considerată depășită la o stare nouă, mai bună: performanțe mai bune, capacități mai bune, mai apropiate de cele căutate.

Aplicarea termenului de upgrade în cazul arhitecturii trimite, după opinia mea, la noțiunea de patrimoniu, la noțiunea de timp, la raportarea la societate și la modernitate în sensul larg.

Câteva definiții ale patrimoniului:

- *Patrimoniul este definit etimologic ca ansamblul bunurilor moștenite de la tată (de familie, prin extensie). De fapt, în latină, patrimoniu înseamnă moștenirea pe linie paternă.*

- *Patrimoniul natural și cultural este constituit din ansamblul bogățiilor, bunurilor, materiale și imateriale, achiziționat în decursul timpului și pe care fiecare îl capătă ca moștenire. Patrimoniul nu este ceva înghețat, se adaptează în timp...*

Sau

- *Clădiri, structuri, situri, peisaje, zone și medii de interes istoric, arhitectural, contextual, cultural și natural, care sunt și ar trebui conservate pentru posteritate în interesul comunității.*

Patrimoniul ca moștenire a trecutului, patrimoniul ca bogăție, patrimoniul ca posteritate! Dar și un patrimoniu care este contextual, imaterial, care nu este înghețat într-o perioadă anume și care trebuie să se adapteze.

De obicei, acceptăm ideea că tot ce este vechi este de calitate. Este reflecția istoriei noastre, a trecutului nostru, constituie o valoare în sine, o valoare sigură, de prezervat, de salvagardat. Dar din dorința de a salvagarda totul identic, societatea nu se înscrie în

1. Approach

„Upgrade”, between change and continuity

Upgrade brings, obviously, an essential problem of time “before” and “after”. In general, to make an “upgrade” means a step for update, a shift from a state which is considered obsolete to a new and improved state: better performances, better capacity, closer to the sought ones.

The application of the term upgrade for architecture sends, in my opinion, to the notion of heritage, the notion of time, to the society and modernity reference at large.

Some definitions of heritage:

- *Heritage is etymologically defined as all the inherited property from the father (family, by extension). Actually, in Latin, heritage means paternal inheritance.*

- *The natural and cultural heritage consists of all wealth, properties, tangible and intangible, acquired over time and which each one receives as inheritance. Heritage is not something frozen, it adapts to the time...*

Or

- *Buildings, structures, sites, landscapes, areas and areas of historical interest, architectural, contextual, cultural and natural, that are and should be preserved for posterity in the interest of the community.*

Heritage, as a legacy of the past, the heritage as wealth, the heritage as posterity! But also a heritage that is contextual, immaterial, that is not frozen an a certain period and which needs to adapt.

Usually, we accept the idea that everything old is good. It’s a reflection of our history, of our past, it’s a value in itself, a safe value, to be preserved, requiring protection. But from the desire to safeguard everything all the same, the society doesn’t fall in its time. It affirms its past by placing it on a dominant place, but it doesn’t assume its present and its future

timpul său. Ea își afirmă trecutul plasându-l pe un loc predominant, dar nu își asumă prezentul și devenirea viitoare.

Ea nu își permite riscul de a se înșela!

Și această noțiune de **risc** este fundamentală pentru arhitect, **îndoiala** este și trebuie să fie legată de miză!

„Actualul nu este ceea ce suntem ci mai degrabă ceea ce devenim, ceea ce suntem pe cale să devenim, adică altcineva, devenirea noastră ca altcineva” (M. Foucault).

Să plecăm, deci, de la principiul că totul este patrimoniu:

O clădire veche considerată remarcabilă este în mod real remarcabilă? Un cartier, o stradă, un parc, un pod, totul este patrimoniu din momentul în care începe să existe. Dar nu totul este remarcabil!

În consecință, trebuie să găsim criterii de judecată estetice, sentimentale, aleatoare și, pe lângă aceste criterii, să ne punem problema **timpului** și a **societății**.

„Singurul lucru important este « comentariul », nu « ce » e de făcut. Problema valorii este singura decisivă”. (Mies Van der Rohe)

Aceste cuvinte mă duc cu gândul la definiția arhitecturii și a funcțiunii de arhitect în societatea de mâine, exerciții de reflecție pe care ar trebui să le facem continuu, pentru a fi permanent în pas cu epoca noastră și cu societatea care o compune.

Arhitect provine din limba greacă, fiind compus din **arche (é)** și **tekton**.

Arché înseamnă **primul**, conform definiției clasice. Primul presupune astăzi o altă logică decât cea clasică, adică o logică retroactivă devenită necesară din obligația existenței efective (în act) a principiului aplicat la intrarea în joc. Această obligație este de natură politică și etică. Se poate spune că arhitectul este primul în realizarea a cărei idee îi aparține. Funcția sa este rațiunea unui principiu care trebuie să determine o stare. Arhitectul este astfel actorul care va determina această stare în cursul realizării.

becoming.

It cannot afford to risk of being wrong!

*And this notion of **risk** is fundamental to the architect; the **doubt** is and should be linked to the stake!*

„The actual is not what we are but rather what we become, what we are about to become, which is someone else, our becoming as someone else.” (M. Foucault).

Let’s start from here, from the principle that everything is heritage:

An old building which is considered remarkable, is it really remarkable? A neighborhood, a street, a park, a bridge, everything is heritage from the moment it begins to exist. But not everything is remarkable!

*Consequently, we must find aesthetic, sentimental, random judgment criteria, and in addition to these criteria, to ask questions about **time** and **society**.*

„The only important thing is « the comment », not « what » to do. The value problem is the only one deciding.” (Mies Van der Rohe)

These words lead me to the definition of the architecture and the function of architect in the society of tomorrow, reflection exercises that we should continually do, to be constantly in tune with our epoch and the society it consists of.

*Architect comes from Greek, consisting of **arche (é)** and **tekton**.*

***Arché** means **the first**, by classic definition. The first involves nowadays a different logic than the classic one, which means a retroactive logic which is necessary by the obligation of the actual existence (in Act) of the principle applied when entering the game. This obligation is of political and ethical nature. One can say that the architect is the first to realize whom the idea belongs to. Its function is the reason of a principle that must determine a state. This way, the architect is the actor who will determine this state during the conduct.*

Competența și performanța se reunesc în această manieră în cuvântul „arhe”, al cărui principiu director este funcția de arhitect. În ceea ce privește forma, aceasta ar putea fi alimentată de ceea ce Platon numea idee, putând fi numită concept ca schemă operațională.

Tekton este al doilea termen care compune funcțiunea de arhitect. Regăsim acest termen la tâmplari și la constructorii de șarpante. Aceste meserii artizanale se definesc prin practică și realizare, fiind legate în mod esențial de material, aici lemnul. Ceea ce devine astfel decisiv, este evident cunoașterea materialului în cauză.

În cadrul preocupărilor arhitectului și-au făcut apariția o idee și o formă căreia arhitectul îi face o epură, conferindu-i astfel o structură. Artizanul (meșterul) îi urmează arhitectului la realizarea obiectului.

Abordarea clasică susține că funcția de arhitect se organizează în abstract și concret, virtual și real.

Trebuie să precizăm: concretul implică temporalitatea, adică istoricitatea. De fapt, el implică **reprezentarea pe care ne-o facem**. Dar și abstractul implică acest lucru, ceea ce demonstrează că opoziția lor nu mai este valabilă. Pentru a defini materia de studiu este nevoie întotdeauna de precizări. Trebuie specificat că este vorba de construirea vidului și că acest vid este un aspect al materiei care se dezvoltă simultan cu ea, **timpul și spațiul**.

Se poate spune, deci, că **arhitectul construiește vidul**, arhitectura este vidul...

Orașul este compus din viduri, construite și deconstruite, planificate și neprevăzute, organizate și haotice, clădite și neclădite, abandonate și...

Aceste viduri nu îndeplinesc altă funcțiune decât aceea care le determină însăși **existența**. Se poate spune că aceste viduri sunt locuri în sine, locuri în devenire!

Aceste locuri în așteptare și în devenire, ca și această foarte scurtă expunere a câtorva noțiuni importante,

Competence and performance come together this way in the word “arhe”, which guiding principle is the function of architect. In terms of form, it could be fuelled by what Plato called an idea, which could be called concept as operational scheme.

Tekton is the second term which forms the architectural function. We find this term to the carpenters and roof builders. These handmade crafts are defined by practice and realization, being essentially related to the material, here the wood. What becomes, thus, critical, obviously, knows the material itself.

Within the architect’s concerns have emerged an idea and a form which the architect purifies and structures. The artisan (craftsman) goes after the architect in succeeding to achieve the object.

The classical approach argues that the architect function is organized in the abstract and concrete, virtual and real.

*We must mention that the concrete implies temporality, which is historicity. In fact, it implies **the representation we do**. But the abstract also implies this fact, which shows that their opposition is no longer valid. To define the subject, there is always need for clarification. It must be mentioned that it’s about building the vacuum and that this vacuum is an aspect of the material that develops simultaneously with it, **time and space**.*

*One can therefore say that **the architect build the vacuum**, the architecture is the vacuum...*

The city is made of vacuums, constructed and deconstructed, planned and unplanned, organized and chaotic, built and not built, forsaken and...

*These vacuums don’t meet other function than the one which determines their **existence** itself. It can be said that these vacuums are places in themselves, becoming places!*

These places in waiting and becoming, as this very brief statement about some important notions, lead

mă conduc la prezentarea **metodei** și a **demersului pedagogic** pe care le dezvolt ca profesor de arhitectură împreună cu Guy Adant de câțiva ani în cadrul atelierului de Master „Arhitectură și antropologie/Limită extremă” al Facultății de arhitectură de la Université Libre din Bruxelles.

Acest atelier este considerat ca teren de explorare al unei **metode prospective**, ca loc de schimburi, înainte de toate. Schimburi între studenți, profesori și invitați din exterior. Atelierul ca **laborator de reflecție** are ca obiectiv producerea unui grup, a unui ansamblu de întrebări individuale, format în jurul unei tematici comune purtătoare de întrebări și proiecte.

Atelierul caută să exploreze acest teritoriu al posibilului având ca obiectiv mai degrabă **chestionarea** decât răspunsurile prestabilite, tentative de propuneri sub forma proiectelor, tentative în cadrul cărora îndoiala este legată de miză...proiectul fiind considerat ca o construcție a unei gândiri înaintea oricărei materializări.

Pentru acest atelier este primordială construirea gândirii care precede conturarea unui răspuns. Întrebările sunt mai importante decât răspunsul care va fi dat. Trebuie stabilite o strategie, un proces de gândire care să permită mai întâi scrierea unei prime variante a proiectului pentru ca apoi, la sfârșit, să aibă loc materializarea prin mijloacele de reprezentare care constituie instrumentele arhitectului. Importantă este și îndrumarea studentului, astfel încât modul său de reprezentare să fie în acord cu soluția de arhitectură pe care a conceput-o. Trebuie deci să i se ofere aceste mijloace, să i se lase timp pentru stabilirea propriului chestionar.

Aceste etape se desfășoară pe parcursul unui an în atelier sub forma a 5 „laboratoare” succesive:

Laborator senzorial / in situ, moment care va permite studentului să abordeze un răspuns sau o tentativă de răspuns, în afara oricăror constrângeri legate de sit, în afara tuturor cunoștințelor, în maniera cea mai

*me to the presentation of the **method and teaching approach** that I develop as architecture professor together with Guy Adant for several years in the master workshop “Architecture and anthropology/ extreme limit” of the Faculty of Architecture at the Université Libre from Bruxelles.*

*This workshop is considered as a field of exploration of a perspective method, firstly, as a place of exchanges between students, teachers and guests from outside; secondly, as a **reflection laboratory** aiming to produce a group, a series of individual questions, formed around a common theme carrying questions and projects.*

*The workshop seeks to explore this territory of the possible, rather aiming to **question** than having pre-established answers, attempts of proposal in the form of projects, attempts within which the doubt is related to the stake...the project being considered as a construction of thought before any materialization. For this workshop it is primary building the thinking preceding the shaping of the answer. The questions are more important than the answer to be given. There must be established a strategy, thinking process that may allow first the writing of a first version of the project and then, finally, the materialization through the means of representation that form the architect’s tools. The important thing is the student guidance, so that his way of representation is consistent with the architecture solution he conceived. He must therefore be given these means, and be given time to establish his own questionnaire. These phases develop over a year period in the workshop in the form of 5 successive “laboratories”:*
Sensory laboratory/ in situ, moment which will allow the student to approach an answer or an attempt to answer, free of any constraint regarding the site, free of all knowledge, in the freest manner possible, through which the student dares to reveal his instinctive side in the group discussion; a kind of a first

liberă posibilă, prin care studentul îndrăznește să își dezvăluie latura instinctivă în discuția grupului. Un fel de primă încercare privind latura senzorială a locului. Acest laborator trebuie să se desfășoare în afara oricăror cunoștințe analitice, urbanistice, istorice privind locul. Dificultatea care apare de fiecare dată este blocarea reflexului primar al studenților de a analiza un program din punct de vedere al funcționalității; trebuie să li se lase timp mai întâi să se familiarizeze cu el, să îl simtă și să îl înțeleagă fără o regulă particulară. Amprentă, prime impresii, machetă conceptuală, sub toate formele de reprezentare: crochiu, instalații, fotografii, film, bandă sonoră...și cu aportul plasticianului, artiștilor, muzicienilor...

Laboratorul formă / structură / spațiu constă în începutul înțelegerii structurii locului, a motivului existenței lui, a istoriei lui, a intereselor lui, analizarea limitelor lui, fie acestea reale, desenate pe planuri sau fictive, o altă formă a realității. Este momentul în care nu este vorba de a descrie ci de a vorbi, momentul care permite studentului să se folosească de o particularitate a sitului, de o limită, de un context, de o constrângere, pentru a produce un obiect, o formă, o structură, accentuând aceste particularități, un moment în care studentul se poate abandona laturii sale formale și oarecum gratuite, frumuseții gestului...

Laboratorul lectură / scriere / strategie, momentul scrierii, primordial metodei cercetate. Nu există construcție bună fără o fundație bună, nu există răspunsuri bune fără întrebări bine puse. Acest moment trebuie să permită studenților ca, fără a avea încă un crochiu, să transpună în scris strategia, motivația, firul conductor care va ghida în permanență răspunsul care se va cristaliza până la sfârșitul anului de studiu. Textul astfel conceput va servi drept contract între profesor și student, rolul nostru fiind de fiecare dată acela de a reveni la aceste obiective, la esențial. Pentru a-i ajuta, colaborăm cu

attempt in terms of the sensory side of the place. This workshop must take place outside any analytical, urban and historical knowledge regarding the place. The difficulty that arises is always the blocking of the primary reflex of the students to analyze a program from the point of view of the functionality; they should be given time to become familiar with it, to understand and feel it without a particular rule. The imprint, first impressions, conceptual model, under all forms of representation: sketches, installations, photographs, film, audio tape... and with the input of the painter, artists, musicians...

Form/ structure/ space laboratory consists in the beginning of the understanding of the place's structure, of the reason of its existence, its history, its interests, analyzing its limits, be it real, drawn on planes or fictitious, another form of reality. It's the moment when it's not about describing but talking, the moment which allows the student to use a particularity of the site, a limit, a context, a constraint, to produce an object, a form, a structure, emphasizing these features, a moment when the student can surrender to his formal ad rather free side, the beauty of the gesture...

Lecture/writing/strategy laboratory (the writing moment, primary to the investigated method). There is no good building without a good basis, there are no good answers without good questions. This moment should allow to the students, not yet having a sketch, to transpose in writing the strategy, motivation, the guiding wire which will permanently guide the answer that will crystallize by the end of the study year. The text designed as such will serve as contract between the professor and the student, our role is always to return to these objectives, to the essential. To help them, we collaborate with a philosopher who proposes to structure these writings in the form of some seminars which address the definitions of the terms in relation with the issue

un filozof care propune structurarea acestor scrieri sub forma unor seminarii care abordează definițiile termenilor în raport cu problema pusă în discuție. Stabilirea de legături, de punți cu o societate, cu istoria sa, cu eșecurile sale, de natură a stimula studentul să se definească, să facă o opțiune, opțiunea unui arhitect confruntat cu o problemă. Aceasta obligă studentul să se poziționeze în acord cu această opțiune, ceea ce nu este niciodată evident.

Laborator materie micro / macro, un moment care permite, pe baza strategiei scrise, plasarea reperelor sitului, înțelegerea scării, a locului omului în sit, și inițierea unei abordări mai țintite în funcție de miză. Metoda va fi, deci, aceea de a orienta această miză de la nivel micro la macro și invers, pentru că, la nicio temă de atelier nu va exista un obiectiv de mărime, de scară sau de funcțiune. Coerența propunerii este cea care ne interesează, rolul nostru va fi acela de a controla dacă ea răspunde obiectivelor scrise ale mizei.

Laborator prospectiv / proiectiv, ultimul laborator, va permite transformarea scrierilor în act. Este timpul materializării propunerii, pe baza unui parcurs care va permite clarificarea percepției locului, înțelegerea, scrierea, percepția lui senzorială, pentru a produce în final un răspuns, unul dintre multe altele. Este și momentul punerii în discuție a coerenței reprezentării care va permite studentului să-și comunice demersul unui actor exterior, unui juriu. Totodată, nu există un criteriu particular, nu există un obiectiv de tip standard pentru planuri, fațade sau secțiuni, ci o reflecție în raport cu demersul. Este fundamental ca în cadrul atelierului să fie acceptată această diversitate de răspuns prin mod de reprezentare. Arhitectul trebuie să fie capabil să găsească cele mai bune căi pentru a-și comunica mesajul. Odată comunicat, mesajul va putea produce documentele necesare realizării răspunsului, ceea ce ne readuce la definiția etimologică a arhitectului.

discussed. Establishing links, bridges with the society, with its history, its failures, such as to encourage the student to define, make an option, the option of an architect faced with a problem. This forces the student to position himself according to this option, thing that is never obvious.

***Micro/macro field laboratory**, a moment which allows, based on the written strategy, placing the landmarks of the site, understanding the scale, the man's place in the site, and initiating a more targeted approach based on stake. The method will be, thus, to direct this stake from a micro level to a macro level and vice versa, because, in no workshop theme will be a size, scale or operation target. The coherence of the proposal is what we are concerned about, our role will be to control if it meets the written objectives of the stake.*

***Prospective/ projective laboratory**, the last laboratory, will allow the transformation of the writings in act. It's time for the materialization of the proposal, based on a way that will allow the perception of the place, understanding, writing, its sensory perception, to be able to produce an answer in the end, one out of many. It's also the moment of bringing into question the coherence of the representation which will allow the student to communicate the approach of an outside actor, a jury. However, there is no particular criterion, there is no standard objective for plans, facades and sections,, but a reflection with respect to the request. It's essential that within the workshop to be accepted this diversity of answers by way of representation. The architect must be able to find the best ways to communicate his message. Once communicated, the message will be able to produce the documents that are necessary for the answer, which leads us to the etymological definition of the architect.*

These laboratories can help students gain awareness regarding the cultural domains to which the

Aceste laboratoare pot contribui la sensibilizarea studenților privind domeniile culturale cărora le aparține arhitectura, la stimularea, la formarea/schimbarea unui mod de a privi, de a înțelege un loc, de a-l dezamorsa, de a-l parcurge, de a-l măsura, de a-l explora, de a-l imagina, pentru ca în final să îl perturbe...

Din punctul meu de vedere, ordinea și succesiunea acestor laboratoare constituie logica actului arhitectural, de la creație la concepție. Alegerea în consecință a locurilor în care urmează să intervenim pe perioada unui an este fundamentală pentru că permite studenților să-și pună în primul rând întrebări privind rolul lor ca arhitecți, apoi să adopte o poziție și să acționeze ca arhitecți.

Vă propunem ilustrarea pe scurt a acestei abordări pedagogice prin trei programe diferite: un memorial israelit la Malines în Belgia, o insulă artificială destinată abandonului Veneției (proiectul MOSE) și un nod de autostradă dezafectat pe centura Bruxelles-ului.

architecture belongs, stimulation, formation/ change of a way of thinking, of understanding a place, to defuse it, travel, measure, explore, imagine it, just to finally disrupt it...

From my point of view, the order and sequence of these laboratories form the logic of the architectural act, from creation to conception. Therefore, the choice of the place in which we are going to intervene during a year period is crucial because it allows the students to primarily ask themselves questions concerning their role as architects, then to adopt a position and act as architects.

We propose a brief illustration of this teaching approach through three different programs: an Israeli Memorial in Malines, Belgium, an artificial island destined for leaving Venice (MOSE project) and a abandoned highway node on the Bruxelles ring road.

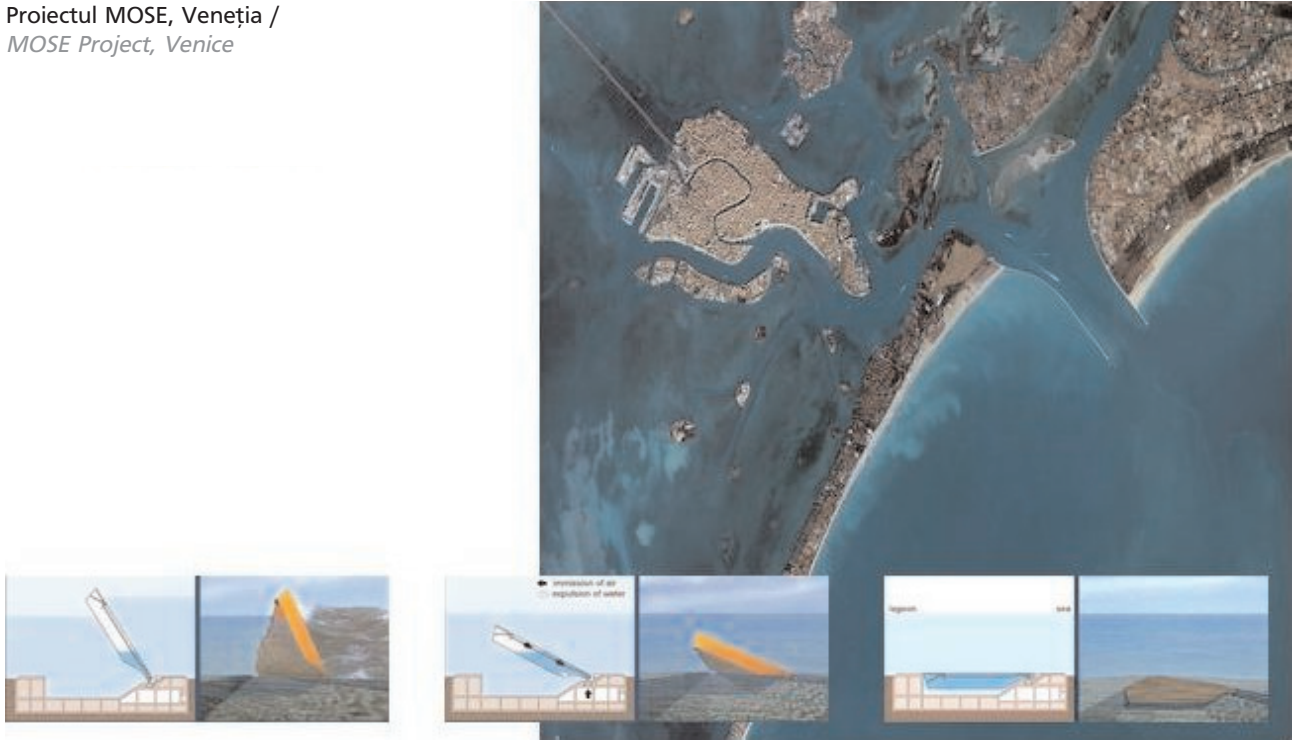
Memorial israelit,
Malines, Belgia

Israeli Memorial,
Malines, Belgium

MALINES este un orașel situat la 50km de Bruxelles. În timpul celui de-al doilea război mondial, aici a fost locul de adunare și încarcerare de către germani a evreilor din Belgia, în vederea imbarcării lor în trenuri către taberele de concentrare din Polonia și Germania. O veche cazarmă a fost rechiziționată atunci pentru sechestrarea a mii de evrei aflați în drum spre Auschwitz. În lipsa unor dezbateri și a luării de atitudine și din motive economice, primăria orașului a vândut cazarma în anii 80 unor investitori imobiliari care au transformat-o în apartamente de lux. Astăzi, istoria dureroasă revine, iar orașul intenționează să răscumpere acest act prin plasarea unui memorial sau muzeu israelit în fața acestei clădiri. Un sit care aduce în discuție problema memoriei, a patrimoniului, a timpului.

MALINES is a small town located at 50 km from Bruxelles. During the Second World War, this was the place of gathering and incarceration of the Hebrew people from Belgium by the Germans for their embarking in trains for the concentration camps from Poland and Germany. An old barrack was then confiscated for the sequestration of thousands of Hebrew people on their way to Auschwitz. In the absence of a debate and attitude taken and for economic reasons, the city town hall sold the barrack in the 80's to some real estate investors who have turned it into luxury apartments. Today, the painful history comes back, and the town intends to redeem this act by placing a memorial or Israeli museum in front of this building: a site bringing into question memory, heritage and time related issues.

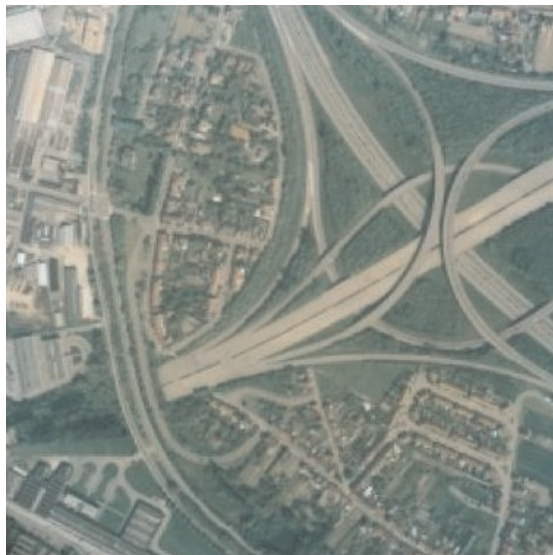
VENEȚIA, oraș mitic, o uriașă provocare la vremea edificării sale, aceea de a construi pe apă pentru a se apăra de cotropitorii terestri, dar în special aceea de a deveni cel mai puternic oraș comercial, apa devenind element de apărare și de putere economică la scară mondială. Apa, care astăzi devine elementul de distrugere, de ravagii, de inundații: o ambiguitate care îi constituie bogăția. Orașul se confruntă azi în mod regulat cu fenomenul aqua alta, care pune în pericol chiar bazele fundațiilor lui. Guvernul Berlusconi a hotărât să pună în operă salvagardarea Veneției prin proiectul MOSE: trei porți mari situate la gura lagunei, care permit stoparea creșterii ocazionale a nivelului apei. Pentru unicul scop al gestionării uriașelor porți din beton trebuie construită

VENICE is a mythical city, a huge challenge at the time of its building, which is to build on the water to fend off terrestrial invaders, but especially that of becoming the most powerful commercial city, the water becoming an element of defense and power on a worldwide scale. The water, which today becomes the element of destruction, havoc, floods: an ambiguity which consists of its wealth. The city regularly faces today the phenomenon of aqua alta, which threatens even its foundation's bases. Berlusconi Government decided to put into practice the safeguard of Venice through the MOSE project: three large gates situated at the mouth of the lagoon, which allow the occasional stop of the increasing water level. For the sole purpose of

o insulă artificială. Ce se poate face cu această insulă nouă, fără o altă funcțiune decât aceea de luptă pentru conservarea unui oraș fantomă, fără alți locuitori decât turiștii din lumea întreagă, un oraș în care arhitectura contemporană este aproape interzisă? O problemă care aduce în discuție noțiunea de timp și rolul arhitectului în societate. O problemă care se repetă pe ansamblul centrelor istorice urbane: până unde și până când se poate conserva, și cum se poate pune problema timpului pentru a ne poziționa în societatea actuală?

managing the huge concrete gates there must be built an artificial island. What can be done with this new island, without other purpose than to fight for the preservation of a ghost city, without other people but the tourists from all around the world, of a city where the contemporary architecture is almost prohibited? Issues bringing into question the notion of time and the role of the architect in the society. A recurring problem throughout the urban historical centers: how far up you can preserve it, and how to raise the time problem in order to position ourselves in the actual society?

Nod de autostradă dezafectat pe centură, Bruxelles

Abandoned highway node, ring road of Brussels

Un nod rutier de autostradă abandonat la Bruxelles, o specialitate belgiană numită „lucrări inutile”. Un nod rutier de autostradă la marginea capitalei, un sit complet finalizat, cu liniile albe trasate, dar care nu a fost niciodată dat în exploatare. Niciun autoturism nu a trecut pe aici. Acest proiect a fost realizat din rațiuni politice și lingvistice, marea problemă latentă a țării noastre. Nordul țării voia să acapareze capitala

An abandoned highway road junction at Brussels, a Belgian specialty called “unnecessary work”: a highway road junction on the outskirts of the capital, a fully completed site, with white lines drawn, but which has never been put into operation. No car has stopped by. This project was done for political and linguistic reasons, great latent problem of our country. The North wanted to capture the capital

prevăzând un acces rapid în oraș dinspre coasta de nord. O manieră de a acapara orașul pentru Regiune. Pentru că Bruxelles nu a permis niciodată dezvoltarea acestei axe în oraș, acest nod rutier de autostradă este complet abandonat de 30 de ani! Aici copiii se joacă, învață să meargă cu bicicleta, aici se întâlnesc grupuri de tineri, este un loc de contacte comunitare pentru locuitorii din vecinătate, dar în niciun caz la scară națională. Ce ar trebui făcut cu acest loc uitat, cum ar trebui revigorat astăzi pentru mâine? Aceasta este miza, un vid de 2 km pe 2 km, abandonat, un spațiu intermediar care nu corespunde funcțiunii sale primare legate de viteză și de fluxuri la scara teritoriului. Un spațiu intermediar aflat la limita orașului și a două comunități. O temă a cărei reluare este un bun prilej de poziționare pentru un student viitor arhitect.

Prin intermediul acestor exemple, dorim să vă prezentăm o metodă de abordare în cadrul unui atelier de arhitectură. O metodă care-și lasă amprenta pe studenții pe care îi formăm.

2. Parcursul

Mi-am început studiile de arhitectură la Facultatea de Arhitectură din București, le-am finalizat la Bruxelles, le-am reluat la Paris, le-am testat la Buenos Aires...

Cei doi ani de studii de Masterat la Institutul Victor Horta au constituit un debut pentru orientarea cercetării mele pe problematica mutațiilor teritoriilor și peisajelor noastre. Am putut experimenta metoda de abordare dezvoltată la atelier începând cu acei ani pe două situri destul de diferite: insula MOSE la Veneția și frontiera româno-maghiară la momentul „deschiderii” sale.

Am continuat acest tip de abordare și când mi-am început stagiul ca arhitect. Drept urmare, am decis să urmez cursurile unui al treilea ciclu, filozofie și

providing a fast access from the north coast, a way to seize the city for the region. Because Bruxelles has never allowed the development of this axis in the city, this highways road junction has been completely abandoned for 30 years! Here the children play, they learn to ride a bicycle, here groups of young people meet, it's a place of community contact for the residents of the neighborhood, but in no way nationwide. What should be done with this forgotten place, how should it be refreshed today for tomorrow? This is the stake, a vacuum of 2 km to 2 km, abandoned, an intermediate space which does not meet its primary functions related to the flow and the scale of the territory; an intermediary space on the borderline of the city and two communities: a theme resuming a good positioning opportunity for a student becoming an architect.

With these examples, we want to present you a method of approach within an architecture workshop. A method that leaves its mark on the students that we form.

2. The course

I started my architecture studies at the faculty of Architecture from Bucharest, I finished them at Bruxelles, I resumed them in Paris, I tested them in Buenos Aires...

The two years of Master studies at the Victor Horta Institute have been a debut for the focus of my research on the issue of the territory mutations and our landscapes. I could experiment the approach method developed at the workshop, ever since those years, on two sites which were very different: the MOSE Island in Venice and the Romanian-Hungarian frontier at the moment of its “opening”.

I continued this type of approach also when I started my traineeship as an architect. Therefore, I decided to

arhitectură și am lucrat cu Institutul ORAȘUL în MIȘCARE (Institut pour la VILLE en MOUVEMENT (IVM) pe un teritoriu mai îndepărtat și a priori necunoscut: Buenos Aires, mai precis cel mai mare bidonville.

attend the courses of a third cycle, philosophy and architecture and I worked with the THE CITY in MOTION Institute (Institut pour la VILLE en MOUVEMENT (IVM) on a far away territory unknown a priori: Buenos Aires, namely the biggest bidonville.

METODE methodes

Jean-Marc STERNO / Alice FINICHIU

labo[01]: sensitif / in situ

laboratorul [01]: senzitiv / in situ

labo[02]: Forme / Structure / Espace

laboratorul [02]: forma / structura / spațiu

labo[03]: lecture / écriture / stratégie

laboratorul [03]: lectura / teoretizare / strategie

labo[04]: matière / micro / macro

laboratorul [04]: materie, material / micro/ macro

labo[05]: prospectif / projectif

laboratorul [05]: prospectiv / proiectare

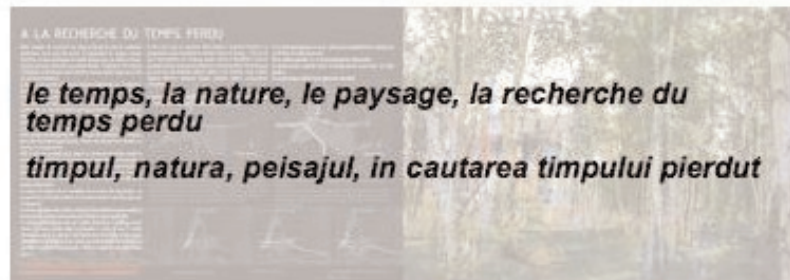
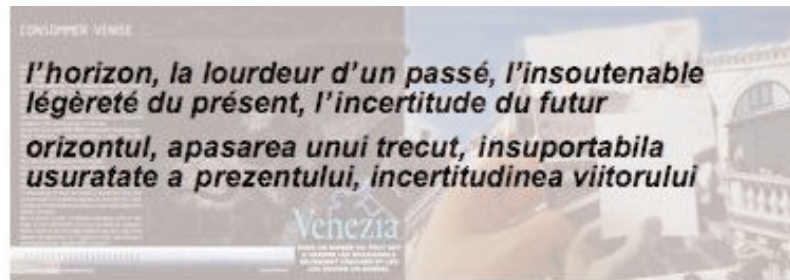
[METODE methodes]

Jean-Marc STERNO / Alice FINICHIU

le projet est considéré comme la construction d'une pensée

proiectul este considerat ca o constructie a unui mod de gandire

the project is considered as the construction of a way of thinking

la question qui est à poser n'est autre que celle de la fondation des lieux accordés à notre temps pour donner à vivre, à habiter, un monde qui semble être en train de signer son propre épitaphe

intrebarea care se pune nu este alta decat aceea a fondarii locurilor in acord cu timpul in care traim pentru a da spre locuire, spre traire, o lume care pare a fi pe punctul de a-si semna propriul epitaf

the question to be put is that of the foundation of places according to the times we are living in order to make dwellable, livable this world which seems to sign its own epitaph

Fiecare din aceste teritorii pare să prezinte mize diferite, specifice, care ne pun probleme fiecare într-o manieră proprie. În final, întrebarea care se pune nu este alta decât cea a fondării acestor locuri în cerințele contemporane, pentru a le reda vieții și locuirii într-o lume care pare că este aproape de semnarea propriului său epitaf.

Ne aflăm într-o epocă a simultaneității și juxtapunerii antagonismelor — aproape / departe, deschidere / închidere, înăuntru / înafară, concentrare / dispersie — o lume care se dovedește a fi o rețea de legături. Contemporaneitatea noastră este compusă din rupturi, discontinuități, tensiuni, întâlniri, vecinătăți. Or, într-un univers fragmentat, explodat, care este transversala universală care ar putea purifica și menține împreună toate aceste piese dispartate, toate fragmentele?

O arhitectură se inserează întotdeauna într-un mediu complex, geografic, topografic, climatic, istoric, social, cultural, mintal, deopotrivă. Ea modifică un mediu care este deja transformat prin arhitectură, lucrat, construit, un mediu formal și material.

Noțiunea de mediu nu este unitară: nu numai ființele vii trec constant de la un mediu la altul, și mediile migrează între ele, sunt esențial comunicante. Pentru a accede la teritoriile actuale, trebuie analizate această multitudine de medii și legăturile dintre ele. Orașul, urbanul, sunt, de fapt, astăzi, mediul uman prin excelență¹. Dar există orașe, nu doar un oraș, deci și medii urbane, nu doar un mediu urban. „Orașul generic” nu a absorbit varietatea infinită a diferențelor dintre orașe și din interiorul orașelor. Societatea de consum, estetizarea lumii nu au putut încă să „egalizeze”, să estompeze nuanțele.

Miza acestui oraș devenit el însuși „natură”² este deci aceea a vieții, în toate accepțiunile acestui termen care nu sunt doar biologice. O nouă paradigmă care privilegiază dispozitivele relațiilor prinde contur. Nici

Each one of these territories seem to present different, specific stakes, that raise issue in an own manner. Finally, the question to be asked is no other than the one about the establishment of these places in the contemporary requirements, to give them back to the life and the dwelling in a world which seems to be close to signing its own epitaph.

We live in an epoch of simultaneity and the juxtaposition of the antagonisms - near / far, opening / closing, inside / outside, concentration / dispersion - a world which turns out to be a network of relations. Our present is made of ruptures, discontinuities, pressures, meetings, neighborhoods. Or, in a fragmented, exploded universe, which is the universal transversal that could purify and keep together all these disparate pieces, all the fragments?

Architecture is always inserted within a complex, geographic, topographic, climatic, historic, social, cultural, mental environment, alike. It modifies an environment which is already transformed, worked on, built by architecture, a formal and material environment.

The notion of environment is not unitary: not only living beings pass from an environment to another, the environments also migrate between themselves, they are essentially interconnecting.

Nowadays, the city and the urban environment, are the human environment by excellence¹. But there are cities, not only one city, so also urban environments, not only one urban environment. “The generic city” has not absorbed the infinite variety of the differences between cities and within the interior of the cities. The consumption society, the anesthetization of the world could not “equalize”, blur the shades.

The stake of this city which has become itself „nature”² is therefore the one of life, in all the meanings of this term that is not only biological. A new paradigm which favors the relation devices

un mediu nu se dezvoltă fără o multitudine de medii: există întotdeauna mai multe medii în joc (social, natural, tehnic, cultural,...), care se suprapun și se întrepătrund. Totul este deja pe poziție și în același timp totul este pe cale să se producă. Totul trebuie regândit în termeni de interdependență, totalitate și evolutivitate, de schimburi și interacțiuni.

Nu este vorba de o tabula rasa, ci mai degrabă de situare pe un teritoriu palimpsest³, care trebuie citit pentru a i se putea adăuga un strat capabil să asigure rezerve pentru „înainte” și „după”. „A reîncepe (...) înseamnă reluarea liniei întrerupte, adăugarea unui segment liniei frânte, a o face să treacă printre două stânci, într-un defileu strâmt sau peste un vid, acolo unde s-a oprit. Niciodată nu sunt interesante începutul și sfârșitul, ele sunt doar puncte. Interesant este mijlocul.” (G. Deleuze - *Dialogues*). Am ales să mă situez în acest „între”, în această cezură⁴.

Cercetarea mea ca doctorand în arhitectură și filozofie se dezvoltă în jurul problemei teritoriilor actuale, lecturii lor și procesului pe care îl parcurg pentru a deveni altele⁵.

Teritoriile actuale sunt locuri deconstruite, dezarhitecturate, acele locuri care scapă strategiilor, planificărilor, deși sunt parte a acestora, locuri abandonate „între”. Ele sunt emanațiile unei societăți care s-a abandonat ea însăși „între”. Astfel de teritorii sunt greu inteligibile pentru că starea lor de spațiu interstițial este cea care le interpelează transformările, devenirea lor inconștientă și pluralistă, suma relațiilor pe care le întrețin cu vecinătățile lor. Raportul lor cu mișcarea, cu alteritatea, cu incertul, cu timpul, caracterul lor actual compun setul de probleme pe care aceste teritorii îl aduc arhitecturii. **Lucrul cu aceste noțiuni implică intervenții asupra limitelor, pasajelor, transformări continue, intervenții asupra dialecticii închis/deschis, asupra spațiului care nu mai este un spațiu cartezian, ci un spațiu-timp care trebuie descifrat.**

emerges. No environment can develop without a multitude of environments: there are always many environments (social, natural, technical, cultural...), that overlap and intertwine. Everything is already in the position and at the same time everything is about to happen. Everything should be thought again in terms of interdependency, totality and capacity of evolution of exchanges and interactions.

*It's not about a tabula rasa, but rather a positioning on a palimpsest³ territory, which has to be read in order to be added a layer able to provide reserves for "before" and "after". „ To start again (...) means resuming an interrupted line, adding a segment to a broken line, make it pass through two rocks, in a narrow gorge or over a vacuum, where it stopped. The beginning and the end are never interesting, they are only points. The interesting thing is the middle”(G. Deleuze - *Dialogues*). I chose to position myself in this "between", in this caesura.⁴*

My research as PhD in architecture and philosophy develops around the issue of the actual territories, their lecture and the process they go through to become other.⁵

The actual territories are deconstructed places, non-architecture, those places that escape strategies, planning, even though they are part of them, places abandoned "in between". They are the emanations of a society which has abandoned itself "in between". Such territories are hardly intangible because their state of interstitial space is the interpellator of transformations, their pluralist and unconscious becoming, the sum of the relations they entertain with their neighborhoods. Their relations with motion, otherness, uncertain, time, their actual character form a set of problems that these territories bring to the architecture. **The work with these notions involves interventions on the limits, passages, continuous transformations, interventions on close/open dialectic, on the space which is no longer**

Arhitectura gândește spațiul organizând cuplul înăuntru/în afară care poate găzdui existența însăși. Ea inserează în scriitura concretă, în inscripția unei structuri fizice, un mediu, un prezent care asigură condițiile de dezvoltare a unor acte conceptuale derivate dintr-un subiect.

O arhitectură este un câmp al imanenței și iminenței. Întrebarea care se pune este: cum poate arhitectura să gândească spațiile prezentului, ale „actualului” nostru?

O raportare a arhitecturii la topologie pare a fi o ipoteză de lucru viabilă. Am putea astfel să ne propunem să lucrăm în arhitectură cu ipoteze topologice pentru a gândi spațiile și relaționările între spații, lianții, de-lianții și re-lianții⁶.

Topologia este o manieră matematică de a concepe topos-ul: locurile, spațiul, orice spațiu și tot ce se întâmplă în aceste locuri. Punând în relație arhitectura și topologia, ipoteza de explorat este aceea a unui raport care depășește utilizarea acestei branșe a matematicii în arhitectură, cu scopuri pur practice sau dimpotrivă, cu scopuri pur metaforice, dar care ar pune în discuție pluralitatea spațiilor și articularea structurilor, structuri în sensul de mod de organizare a relațiilor dintre spații.

Dacă „upgrade” înseamnă o actualizare a unui program informatic în vederea ameliorării performanțelor sale, în arhitectură, upgrade ar putea însemna actualizarea unei metode prospective cu scopul de a găsi noi instrumente de abordare a acestor spații-timp, reflectare a societăților noastre.

„Nu se pune problema de a inventa spațiul și nici de a-l re-inventa (prea mulți oameni bine intenționați sunt preocupați de o reflecție asupra mediului nostru...), ci de a-l interoga sau, și mai simplu, de a-l citi; pentru că ceea ce numim cotidianitate nu înseamnă evidență ci opacitate: o formă de cecitate, o manieră de anestezie”. (Georges Perec, *Espèces d’espaces*)

a Cartesian space, but a space-time that has to be deciphered.

The architecture thinks the space organizing the inside/outside couple which can host the existence itself. It inserts in the concrete writing, in the inscription of a physical structure, an environment, a present which provides conditions of the immanent and imminent. The question is: how can architecture think the spaces of the present, of our “present”?

A reference of the architecture to the topology seems to be a viable hypothesis. We could thus intend to work in architecture with topological hypotheses to think the spaces and relationships between spaces,, the binders, un-binders and re-binders.⁶

The Topology is a mathematical manner to conceive the topos: the places, space, any space and everything that happens in these places. Linking the architecture and topology, the hypothesis that should be explored is the one of a report which exceeds the use of this mathematics field in architecture, with aims that are purely practical or on the contrary, with aims that are purely metaphorical, but which could bring into question the plurality of the spaces and the articulation of the structures, structures in the meaning of way of organizing the relations between spaces.

If “upgrade” means a software update in order to improve its performances, in architecture, upgrade could mean to update a prospective method with the goal to find new tools in order to approach these time-spaces, to reflect our society.

*„There is no question about inventing the space and either to re-invent it (too many people with good thoughts are concerned with a reflection on our environment...), but about examining it or, even read it; because what we call ordinary doesn’t mean evidence but opacity: a form of blindness, a way of anesthesia” (Georges Perec, *Espèces d’espaces*)*

Note/Notes

1. Mike Davies, *Le pire des mondes possibles*, La Découverte, Paris, 2007
2. Chris Younes, Benoît Goetz, *Mille milieux*, Le Portique (online), 25/2010
3. André Corboz, *Le territoire comme palimpseste et autres essais*, Editions de l'imprimeur, Paris, 2001
4. Emmanuel Kant, *Critique de la raison pure*, Flammarion, 2001
5. Michel Foucault, *Dits et écrits tome 3*, Gallimard, Paris, 1994
6. „liances, deliances et reliances” în original, în Edgar Morin, *La méthode 6 : Ethique*, Seuil, Paris, 2004